

การวิเคราะห์เปรียบเทียบชนิดของคำและปัจจัย ในการเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนา ในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้คำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์มาจากเรื่องสั้นต้นฉบับภาษาไทยและฉบับแปลภาษาญี่ปุ่น ผลการศึกษาพบว่า คำแทนตัวคู่สนทนาที่พบในภาษาไทยมากกว่าภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ชื่อเฉพาะ คำนาม/นามวลี คำสรรพนามบุรุษที่สองและคำเรียกญาติซึ่งเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีลักษณะเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรงและมีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาสูง ในขณะที่คำแทนตัวคู่สนทนาที่พบในภาษาญี่ปุ่นมากกว่าภาษาไทย ได้แก่ คำบ่งชี้และการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาซึ่งเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีลักษณะเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยอ้อมและมีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาต่ำหรือไม่ได้เข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาเลย จากผลการศึกษาแล้วได้ว่าระดับความตรง-อ้อมของคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิดซึ่งสัมพันธ์กับระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้การเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยแตกต่างกัน

คำ

สำคัญ

ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนา, ปัจจัยในการเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนา, ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เปรียบเทียบชนิดของคำและปัจจัยในการเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย (ประเภทคณะ) จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปีงบประมาณ 2565

A Comparative Analysis of the Types of Words and Factors Influencing the Selection of Address Terms in Japanese and Thai*

Abstract

This research aimed to compare the types of words and factors influencing the selection of address terms in Japanese and Thai. Data were collected from Thai original short stories and their Japanese translated versions. The results revealed that the address terms more prevalent in Thai than in Japanese were proper nouns, nouns and noun phrases, second-person pronouns, and kinship terms. Those are the direct address terms on a high level of entering the addressee's personal space. On the other hand, the address terms more prevalent in Japanese than in Thai were demonstrative pronouns and the absence of address terms. Those are indirect address terms on a low level of entering the addressee's personal space or not entering the addressee's personal space at all. Therefore, it can be concluded that the level of directness in each address term related to the level of entering the addressee's personal space was one of the factors that make the selection of types of address terms in Japanese and Thai different.

Key words

types of address terms, factors influencing the selection of address terms, Japanese and Thai

* This article is part of a research project entitled "A Comparative Analysis of the Types of Words and Factors Influencing the Selection of Address Terms in Japanese and Thai", funded by a Faculty Grant from Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, for fiscal year 2022.

1. บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย คำที่นำมาใช้เป็น “คำแทนตัวคู่สนทนา” มิได้มีเพียงคำสรรพนามบุรุษที่สองเท่านั้น แต่ยังมีคำอีกหลายชนิด เช่น ชื่อ คำเรียกญาติ คำเรียกอาชีพ คำเรียกตำแหน่ง ฯลฯ ที่นำมาใช้เป็นคำแทนตัวคู่สนทนาได้ อย่างไรก็ดี แม้ทั้งภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยมีคำแทนตัวคู่สนทนาและชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาที่หลากหลายเช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณารายละเอียด การแบ่งชนิดและการเลือกใช้คำแทนตัวคู่สนทนาของภาษาทั้งสองอาจแตกต่างกันได้ แม้ในกรณีที่บริบทแวดล้อมเหมือนกันทุกประการ เช่น ในกรณีเรื่องสั้นต้นฉบับและฉบับแปลนั้น ไม่จำเป็นว่าเมื่อต้นฉบับใช้คำแทนตัวคู่สนทนาชนิดหนึ่งแล้วอีกภาษาหนึ่งในฉบับแปลจะเป็นชนิดเดียวกันเสมอไป ดังตัวอย่าง (1)

(1) “さて、ところでどうやって寝ましょうか、旦那様。”

“ว่าแต่คืนนี้จะนอนตรงไหนทีคุณ”

ที่มา “角筈にて” อ้างถึงใน ร้อยแก้ว สิริอาชา (2562, น. 113)

ตัวอย่าง (1) ข้างต้นเป็นตัวอย่างจากเรื่องสั้นต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นและฉบับแปลภาษาไทย จะเห็นได้ว่าในภาษาญี่ปุ่นใช้คำว่า “旦那様” ซึ่งเป็นคำเรียกสถานะ ในขณะที่คู่แปลภาษาไทยใช้คำว่า “คุณ” ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง ทำให้เกิดคำถามว่าเมื่ออยู่ในบริบทเดียวกันทุกประการ ทั้งสองภาษามีการใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาเหมือนกันหรือไม่ และมีปัจจัยใดอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์นั้น ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อศึกษาจุดร่วมและจุดต่างของการเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยในการเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย

2. การทบทวนวรรณกรรม

鈴木 (1973) ถือเป็นแม่แบบของการศึกษาคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่น มีการอธิบายกฎการใช้คำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นอย่างเป็นระบบ โดยเรียกรวมคำทุกคำที่ใช้แทนตัวคู่สนทนาว่า 対称詞 ซึ่งนิยามของคำแทนตัวคู่สนทนาในงานวิจัยนี้ หมายถึง คำทุกคำที่ใช้แทนตัวคู่สนทนาเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ดี 鈴木 (1973) ไม่ได้กล่าวเกี่ยวกับการแบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนา วรรณกรรมที่กล่าวถึงการแบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

石黒 (2013, p. 155) แบ่งชนิดคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ 1) ชื่อเฉพาะ เช่น 高橋さん 真理子 マリちゃん 2) คำสรรพนามบุรุษที่สอง เช่น あなた きみ おまえ 3) คำเรียกญาติ เช่น ママ じいじ お姉ちゃん 4) คำเรียกบทบาท เช่น 先生 店長 名人 5) คำบ่งชี้ เช่น そっち そちら ส่วนในภาษาไทย 三上 (1981, p. 119) แบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาไทยออกเป็น 1) ชื่อเฉพาะ แบ่งเป็นชื่อ ชื่อเล่น 2) คำสรรพนามบุรุษที่สอง เช่น แก คุณ เธอ ท่าน มึง 3) คำเรียกญาติ เช่น พ่อ แม่ ตา ยาย พี่ น้อง ลูก หลาน 4) คำเรียกอาชีพ เช่น อาจารย์ ครู หมอ ตำรวจ พยาบาล พ่อค้า แม่ค้า 5) คำเรียกตำแหน่ง เช่น ประธาน ผู้จัดการ กำนัน หัวหน้าแผนก ส่วนการศึกษาเปรียบเทียบคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย ร้อยแก้ว สิริอาชา (2562) เก็บข้อมูลจากเรื่องสั้นภาษาญี่ปุ่นและฉบับแปลไทย จากนั้นได้แบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาที่ครอบคลุมการใช้ของทั้งสองภาษาออกเป็น 1) ชื่อเฉพาะ 2) คำสรรพนามบุรุษที่สอง 3) คำเรียกญาติ 4) คำเรียกอาชีพหรือตำแหน่ง 5) คำเรียกสถานะ 6) คำนามอื่น ๆ ส่วน Ratitamkul, Siriacha, & Uehara (2022) ได้ศึกษา

คำแทนตัวผู้พูด คำแทนตัวคู่สนทนา และคำแทนตัวบุคคลที่สามในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย จากเรื่องสั้นต้นฉบับญี่ปุ่นและฉบับแปลไทย โดยผลการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาพบว่าชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาในทั้งสองภาษาแบ่งออกเป็น 1) คำสรรพนามบุรุษที่สอง 2) คำนาม เช่น คำเรียกญาติ คำเรียกอาชีพ 3) การละหรือการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา โดยในภาษาไทยปรากฏการใช้คำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นคำนามมากกว่าในภาษาญี่ปุ่น ในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นปรากฏการละหรือการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนามากกว่าในภาษาไทย จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นพบว่าทั้งภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยมีจุดร่วมกันคือมีชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามการศึกษาที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาว่าแต่ละชนิดมีการใช้มากน้อยต่างกันอย่างไร เพราะเหตุใด นอกจากนี้ เนื่องจากงานวิจัยที่ผ่านมาเป็นการแบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาแตกต่างกันออกไป จึงจำเป็นต้องทบทวนการกำหนดชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาอีกครั้ง เพื่อเปรียบเทียบชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

ที่ผ่านมาการศึกษาเกี่ยวกับการเลือกใช้คำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยหลายแง่มุมโดยปัจจัยที่ส่งผลในการเลือกใช้คำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นที่กล่าวถึงมากที่สุดคือ ปัจจัยทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ สถานะ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและคู่สนทนา หรืออารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดในขณะนั้น (กนก รุ่งศิริติกุล, 2555; ケンチャック, 1989) อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมายังมิได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลในการเลือก “ชนิด” ของคำแทนตัวคู่สนทนาโดยภาพรวมว่าแต่ละชนิดมีการใช้มากน้อยต่างกันอย่างไร เพราะเหตุใด

การศึกษาที่สามารถนำมาใช้อ้างอิงเพื่อศึกษาประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลในการเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนา ได้แก่ 滝浦 (2008) และ Barke & Uehara (2005) โดย 滝浦 (2008, p. 14) กล่าวว่า การเรียกคู่สนทนา เป็นวิธีการแสดงออกอย่างชัดเจนว่า ผู้พูดรู้สึกวาระยะห่างระหว่างตนกับคู่สนทนามีน้อยเพียงใด เช่น การไม่เรียกชื่อคู่สนทนาเป็นการหลีกเลี่ยงการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนา ในขณะที่การเรียกคู่สนทนาด้วยชื่อตัว (first name) ถือเป็นการเรียกส่วนที่เป็นส่วนตัวที่สุดของคู่สนทนา เท่ากับเป็นการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนา¹ แม้ 滝浦 (2008) ไม่ได้กล่าวถึงคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดอื่นว่าสะท้อนการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาอย่างไร แต่จากตัวอย่างข้างต้นกล่าวได้ว่าการเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนานั้นสัมพันธ์กับระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนา โดยในกรณีของคำแทนตัวคู่สนทนานั้นจะเป็นการตีความว่าคำแทนตัวคู่สนทนาที่ใช้เป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรงมากน้อยเพียงใด

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระดับความตรง-อ้อมของคำแทนตัวคู่สนทนานั้น Barke & Uehara (2005) ได้ศึกษาคำสรรพนามบุรุษที่สองในภาษาญี่ปุ่นในเชิงประวัติศาสตร์แล้วพบว่าคำสรรพนามบุรุษที่สองในภาษาญี่ปุ่นมีการใช้สั้นและมีคำใหม่เกิดขึ้นตลอดเวลา โดยมีลักษณะคือ แรกเริ่มจะเป็นคำที่ใช้เป็นการเรียกคู่สนทนาทางอ้อมเป็นการใช้คำเรียกทิศทาง คำที่ตั้งเดิมเป็นคำที่แสดงสถานที่ ตำแหน่งที่ตั้ง มาเรียกคู่สนทนา เช่น “あなた” “お前” ทั้งนี้เมื่อใช้นานไปจนกลายเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองที่ใช้โดยทั่วไปจะกลายเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรงทำให้ความสุภาพลดลงจึงต้องหาคำใหม่มาทดแทน อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมายังมิได้มีการกล่าวถึงชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาว่าแต่ละชนิดมีระดับความตรง-อ้อมต่างกันอย่างไร มีความสัมพันธ์กับระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาอย่างไร

¹ 滝浦 (2008, p. 78) กล่าวว่า การเรียกคู่สนทนาสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกที่มีต่อระยะห่างระหว่างบุคคลได้อย่างชัดเจน (呼称は人間関係の距離感を敏感に反映すること、...)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 การเลือกข้อมูล การเก็บข้อมูลและขอบเขตในการวิเคราะห์

งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลจากหนังสือรวมเรื่องสั้นภาษาญี่ปุ่นที่แปลจากต้นฉบับภาษาไทย จำนวน 3 เล่ม² โดยผู้แปล 3 คน (เนื่องจากที่ผ่านมามีการศึกษาเปรียบเทียบการใช้คำแทนตัวคุณสมบัตินาจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นและฉบับแปลไทยมาบ้างแล้ว ดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อบทวนวรรณกรรม)

โดยเรื่องสั้นแต่ละเรื่องมีความหลากหลายในด้านเนื้อหาและยุคสมัย³ ทั้งนี้จะตัดเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับทศนาและเรื่องที่ไม่ปรากฏคำแทนตัวคุณสมบัตินาออก จากนั้นสุ่มเลือกเรื่องสั้นจำนวน 4 เรื่องจากแต่ละเล่มรวมเป็นทั้งหมด 12 เรื่อง⁴ ในการวิเคราะห์จะอ้างอิงผลที่วิเคราะห์จากเรื่องสั้นต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นและฉบับแปลไทยของ ร้อยแก้ว สิริอาษา (2562)⁵ นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบร่วมกับข้อมูลในงานวิจัยนี้ด้วยเพื่อสะท้อนให้เห็นการใช้ชนิดของคำแทนตัวคุณสมบัตินาในแต่ละภาษาให้ได้มากที่สุด

สำหรับขอบเขตของคำแทนตัวคุณสมบัตินาที่นำมาใช้วิเคราะห์จะเก็บจากประโยคคู่แปลในบทสนทนา โดยเก็บเฉพาะคำเอกพจน์เท่านั้น ทั้งที่เป็นคำแทนตัวคุณสมบัตินาที่ปรากฏในประโยคและคำที่ใช้เป็นคำเรียกขาน⁶ แต่ไม่รวมคำเรียกขานที่ไม่สามารถใช้เป็นคำแทนตัวคุณสมบัตินาในประโยค⁷ จะเก็บข้อมูลเมื่อคำแทนตัวคุณสมบัตินาปรากฏทุกครั้ง แม้จะซ้ำ เปรียบเทียบประโยคภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นประโยคต่อประโยค⁸ โดยในการเก็บข้อมูลจะแบ่งกลุ่มคำแทนตัวคุณสมบัตินาออกเป็น 3 กรณี ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การแบ่งกลุ่มคำแทนตัวคุณสมบัตินาในการเก็บข้อมูล

กรณี	ไทย	ญี่ปุ่น	ตัวอย่าง ⁹
ก.	ปรากฏ	ปรากฏ	T: คุณพ่อคุณแม่ของ <i>คุณ</i> รังเกียจผมหรือเปล่า J: 君のお父さんやお母さん、僕を嫌ってやしない？
ข.	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	T: หน้า <i>มี</i> เขียวจัง J: 顔色が悪いぞ。
ค.	ไม่ปรากฏ	ปรากฏ	T: ควรจะสะกดความทะเยอทะยานใจ J: おまゝは高望も、野心もぐっと抑えるべきだ。

² ได้แก่ 1) 岩城雄次郎 (1991). タイ国短編小説選. 東京: 大学書林. (มีเรื่องสั้นทั้งหมด 5 เรื่อง)

2) 宇戸清治 (2012). アジアの現代文芸 THAILAND [タイ] ⑩. 現代タイのポストモダン短編集. 東京: 公益財団法人 大同生命国際文化基金. (มีเรื่องสั้นทั้งหมด 6 เรื่อง)

3) 岡岡みね子 (編訳). (1999). タイの大地の上で. 大阪: 財団法人大同生命国際文化基金. (มีเรื่องสั้นทั้งหมด 9 เรื่อง)

³ มีทั้งเรื่องสั้นที่อยู่ในยุคสมัยปัจจุบันและเรื่องสั้นที่ค่อนข้างเก่า บางเรื่องอาจพบคำแทนตัวคุณสมบัตินาบางคำที่ปัจจุบันไม่ใช้แล้ว อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ชนิดของคำแทนตัวคุณสมบัตินา ดังนั้นการใช้ข้อมูลจากเรื่องสั้นที่มีประเภทและยุคสมัยหลากหลาย จะทำให้พบการใช้ชนิดคำแทนตัวคุณสมบัตินาที่หลากหลายตรงตามวัตถุประสงค์ จึงไม่ได้จำกัดประเภทและยุคสมัยของเรื่องสั้นที่จะนำมาเป็นข้อมูล

⁴ เรื่องสั้นต้นฉบับภาษาไทย ได้แก่ 1) เจริญ เจตนาธรรม. (2524). ครูลือชื่อสุดดี. รวมเรื่องสั้นแห่งอดีตในช่วงปี พ.ศ. 2495-2505. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล. 2) โชติ พรหมพันธุ์. (2528). มุมมืด. นักเขียนเรื่องสั้นดีเด่น วาระครบ ๑๐๐ ปีเรื่องสั้นไทย. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยร่วมกับสำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น. 3) บินหลา สันกาลาคีรี. (2546). สี่ที่แปดของรุ่งกาน้ำ. เจ้าหญิง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน. 4) ปรารถนา หุ่น. (2552). แสงสลาย เรื่องสั้นขนาดยาว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หนึ่ง. 5) มัลลย์ ขุนนิคม. (2528). น้ำเหนือ. นักเขียนเรื่องสั้นดีเด่น วาระครบ ๑๐๐ ปีเรื่องสั้นไทย. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยร่วมกับสำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น. 6) ไมตรี ลิ้มปิชาติ. (2516). ช่วยตัวเอง. สดริสาร. 23. 7) วินทร์ เลียววาริณ. (2543). เรื่องของพระ เด็ก เสือ ไก่ มอด. สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์113. 8) สุภา สิริสิงห์. (2515). ดอกไม้ปลายสวน. แก้วสามดวง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยา. 9) อาษา ขอบจิตต์เมตต์. (2509). รักเดียวของเอมอร. รวมเรื่องเอกของอาษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า. 10) อิศรา อมันตกุล. (2528). พระเจ้าคนละองค์. นักเขียนเรื่องสั้นดีเด่น วาระครบ ๑๐๐ ปีเรื่องสั้นไทย. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยร่วมกับสำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น. 11) อุคม อุศาร. (2493). บนผืนดินไทย. รวมเรื่องเอก อ. อุศาร. อุคมสารรายปักษ์. 12) อุทิศ เหมะมูล. (2551). เสียงเรียกจากเพื่อนเก่า (หรือจุดจบของบางสิ่ง). ไมยรรคน. กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์.

⁵ ร้อยแก้ว สิริอาษา (2562) เก็บข้อมูลจากเรื่องสั้นจำนวน 10 เรื่อง

⁶ คำเรียกขาน หมายถึง คำหรือวลีที่ผู้พูดใช้เรียกคุณสมบัตินา ก่อนที่จะพูดเรื่องต่าง ๆ ด้วย ไม่ทำหน้าที่เป็นส่วนใดของประโยค เช่น “อาจารย์คะ อาจารย์จะให้หนูมาพบเมื่อไหร่คะ” คำเรียกขาน คือส่วนที่ขีดเส้นใต้ ส่วน “อาจารย์” คำที่สองคือคำแทนตัวคุณสมบัตินาในประโยค (พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสภา 2560, น. 9)

⁷ คำเรียกขานที่ไม่สามารถใช้เป็นคำแทนตัวคุณสมบัตินาในประโยค เช่น “ไอ้หนู” คำนี้ทำหน้าที่เป็นคำเรียกขานใช้เรียกคุณสมบัตินาได้ แต่ทำหน้าที่เป็นคำแทนตัวคุณสมบัตินาในประโยคไม่ได้

⁸ จะตัดประโยคโดยใช้ประโยคภาษาญี่ปุ่นเป็นเกณฑ์ เนื่องจากในภาษาญี่ปุ่นมีเครื่องหมายแสดงการจบประโยค

⁹ T หมายถึง ภาษาไทย ส่วน J หมายถึง ภาษาญี่ปุ่น

3.2 การแบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนา

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบว่างานวิจัยที่ผ่านมาวิธีแบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาแตกต่างกันไปในแต่ละงาน อย่างไรก็ตามการแบ่งชนิดที่ผ่านมาั้นยังไม่ชัดเจน เช่น คำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไป อาทิ คำเรียกญาติตามด้วยชื่อ เช่น น้ำแม่น คำเรียกอาชีพตามด้วยชื่อ เช่น ครูสื่อ ไม่ชัดเจนว่าอยู่ในชนิดใด ดังนั้นเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชนิดให้ชัดเจน งานวิจัยนี้จึงแยกคำกลุ่มนี้ออกมาเป็นอีกหนึ่งชนิด โดยเรียกชนิดนี้ว่า คำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไป โดยรวมถึงนามวลีที่ประกอบด้วยชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คำนามทั่วไปด้วย ส่วน คำเรียกอาชีพ คำเรียกตำแหน่ง และสถานะนั้นมีจุดร่วมกันคือ เป็นการเรียกที่ “บทบาทภายนอกครอบครัว” ของคู่สนทนา ในงานวิจัยนี้จึงรวมเป็นชนิดเดียวกันและเรียกว่า “คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ” นอกจากนี้ การไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา มาจากการเลือกที่จะไม่ใช่คำแทนตัวคู่สนทนา จึงถือได้ว่าการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา เป็นคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดหนึ่งด้วย ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงแบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาโดยละเอียดออกเป็น 8 ชนิด ได้แก่ 1) ชื่อเฉพาะ 2) คำสรรพนามบุรุษที่สอง 3) คำเรียกญาติ 4) คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ 5) คำบ่งชี้ 6) คำนาม/นามวลี 7) การไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา 8) คำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไป

3.3 กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรมจะเห็นได้ว่าการใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีความตรง-อ้อมในการเรียกคู่สนทนาต่างกันสะท้อนระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาต่างกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมาได้กล่าวครอบคลุมถึงคำแทนตัวคู่สนทนาทุกชนิด ดังนั้นในหัวข้อนี้จะจัดเรียงระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาของคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิดและจัดลำดับชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาตามระดับความตรง-อ้อมในการเรียกคู่สนทนา พร้อมทั้งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนากับระดับความตรง-อ้อมในการเรียกคู่สนทนา

จากการที่淹浦 (2008) ระบุว่า การเรียกคู่สนทนาด้วยชื่อเฉพาะเป็นการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนา ในขณะที่การหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำแทนตัวคู่สนทนาเท่ากับไม่ได้เข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาเลย แสดงให้เห็นว่าระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนานั้น วัดได้จากว่าคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดนั้น ๆ เป็นการเจาะจงตัวคู่สนทนาโดยตรงมากน้อยเพียงใด ชื่อเฉพาะและการเรียกคู่สนทนาด้วยคำนาม/นามวลี คำสรรพนามบุรุษที่สอง คำเรียกญาติ คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ เป็นการเรียกที่ตัวคู่สนทนาหรือชื่อเฉพาะคุณสมบัติที่คู่สนทนามีโดยตรง จึงถือว่ามึระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาสูง ในขณะที่คำบ่งชี้เป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นการชี้สถานที่หรือทิศทาง ไม่ได้เรียกที่ตัวคู่สนทนาโดยตรง จึงถือว่ามึระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาต่ำ ส่วนการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนานั้นเท่ากับไม่ได้ก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาเลย ส่วนการตีความว่าเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรง-อ้อมเพียงใด วัดจากว่าเป็นการเรียกที่ชื่อเฉพาะเจาะจงว่าเป็นคู่สนทนาอย่างน้อยเพียงใด (ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบอกตำแหน่งหรือทิศทางในเชิงกายภาพ) โดยคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิดมึระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนาจากมากไปน้อยดังต่อไปนี้¹⁰

¹⁰ ในลำดับต่อไปนี้จะไม่รวมคำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไป เนื่องจากในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาความแตกต่างระหว่างคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิด คำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไปซึ่งมีความซับซ้อนกว่าจะยังไม่กล่าวถึงในที่นี้

1) ชื่อเฉพาะ : 滝浦 (2008, p. 14) กล่าวว่า การเรียกคู่สนทนาด้วยชื่อเฉพาะถือเป็นการเรียกส่วนที่เป็นส่วนตัวที่สุดของคู่สนทนาโดยตรง จึงถือเป็นการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตพื้นที่ส่วนตัวของคู่สนทนา ในทำนองเดียวกัน 三輪 (2005, p. 64) กล่าวว่า การเรียกชื่อจะเป็นการเรียกโดยตรงมากกว่าการเรียกด้วยคำเรียกสถานที่ คำเรียกทิศทาง ในภาษาญี่ปุ่นเมื่อเทียบระหว่างชื่อกับนามสกุล การเรียกคู่สนทนาด้วยชื่อจะเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรงมากกว่า ดังนั้นการเรียกด้วยชื่อจึงเป็นได้ทั้งการแสดงความสัมพันธ์และการเสียมารยาท กล่าวได้ว่าในชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาทั้งหมด ชื่อเฉพาะจัดว่าเป็นคำที่มีระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนามากที่สุด

2) คำนาม/นามวลี : คำนาม/นามวลี กล่าวได้ว่าเป็นการเรียกคู่สนทนาด้วย “ชื่อ” หรือ “ฉายา” ที่ผู้พูดตั้งขึ้นให้คู่สนทนา เป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรงจึงจัดอยู่ในระดับเดียวกับ ชื่อเฉพาะ¹¹ ดังนั้น คำนาม/นามวลีจึงมีระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนามากที่สุดเช่นเดียวกับชื่อเฉพาะ

3) คำสรรพนามบุรุษที่สอง : การเรียกคู่สนทนาด้วยคำสรรพนามบุรุษที่สอง เป็นการเรียกคู่สนทนาด้วยคำที่เป็น “คำแทนชื่อ” ดังนั้นจึงถือว่าเป็นการเรียกโดยอ้อมมากกว่าการเรียกชื่อ ส่งผลให้มีระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนาน้อยกว่าชื่อเฉพาะ ทั้งนี้ 三輪 (2005, p. 78) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไปในทิศทางเดียวกันว่าคำสรรพนามบุรุษที่สองเป็นการเรียกโดยอ้อมมากกว่าการเรียกด้วยชื่อของคู่สนทนาจึงทำให้มีความสุภาพอยู่ระดับหนึ่งแต่ก็ไม่อาจเลี่ยงความเสียมารยาทไปได้

4) คำเรียกญาติ : การเรียกคู่สนทนาด้วยคำเรียกญาติจัดว่าเป็นการเรียกที่ “บทบาทภายในครอบครัว” ของคู่สนทนา ไม่ได้เรียกที่ตัวคู่สนทนาโดยตรงจึงถือว่าเป็นการเรียกโดยอ้อมมากกว่าคำสรรพนามบุรุษที่สอง กล่าวคือ คำเรียกญาติมีระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนาน้อยกว่าคำสรรพนามบุรุษที่สอง

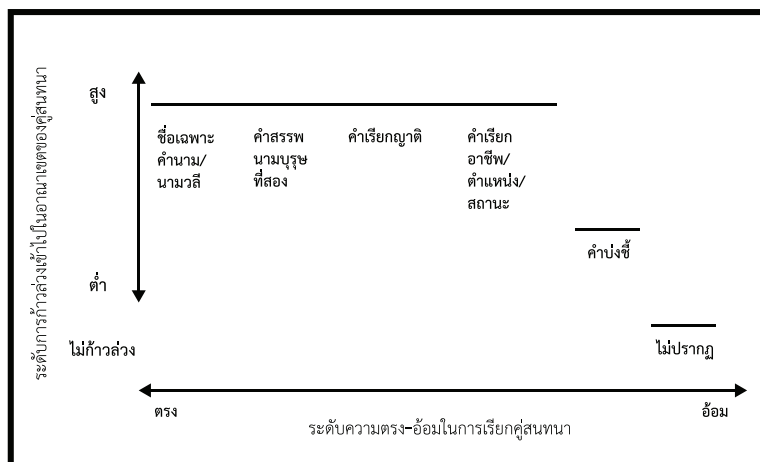
5) คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ : การเรียกคู่สนทนาด้วยคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะเป็นการเรียกที่ “บทบาทภายนอกครอบครัว” ของคู่สนทนามิใช่การเรียกที่ตัวคู่สนทนาโดยตรงและเมื่อเทียบกับคำเรียกญาติซึ่งเป็นการเรียก “บทบาทภายในครอบครัว” คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ จะมีความไม่เจาะจงเท่าและมีการเปลี่ยนแปลงได้ จึงเป็นการเรียกโดยอ้อมมากกว่าการใช้คำเรียกญาติ กล่าวคือคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะมีระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนาน้อยกว่าคำเรียกญาติ

6) คำบ่งชี้ : คำบ่งชี้ในที่นี้ หมายถึงคำบ่งชี้ที่ชี้ทิศทาง เช่น “そっち” “そちら” ในภาษาญี่ปุ่นหากพิจารณาในแง่ที่ไม่ได้เรียกคู่สนทนาโดยตรงแต่เป็นการเรียกทิศทาง คำบ่งชี้จะถือเป็นการเรียกโดยอ้อมอย่างมากและมีระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนาน้อยกว่าคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ

7) การไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา : การละหรือการไม่ใช้คำแทนตัวคู่สนทนาถือเป็นการเรียกโดยอ้อมหรือไม่เจาะจงมากที่สุด ส่งผลให้มีระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนาน้อยที่สุด

จะเห็นได้ว่าระดับความตรง-อ้อมในการเรียกคู่สนทนาของคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิดแตกต่างกันแบ่งเป็นหลายระดับ โดยระดับความตรง-อ้อมจะสอดคล้องกับระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาซึ่งสรุปได้ดังแผนภาพที่ 1

¹¹ คำนาม/นามวลี หากพิจารณาในแง่ที่คำดังกล่าวเป็นการเรียกคู่สนทนาด้วยคำที่ผู้พูดเป็นฝ่ายกำหนดให้คู่สนทนาเอง อาจตีความได้ว่ามีลักษณะแตกต่างกับชื่อเฉพาะ อย่างไรก็ตาม คำนาม/นามวลีที่พบในงานวิจัยนี้ยังไม่มากพอที่จะวิเคราะห์ความแตกต่างโดยละเอียดได้ ในเบื้องต้นได้ตีความการเรียก ชื่อ หรือ ฉายา ซึ่งเป็นคุณสมบัติของคู่สนทนาโดยตรงว่าเท่ากับการเรียกส่วนที่เป็นส่วนตัวที่สุดของคู่สนทนาเช่นเดียวกับชื่อเฉพาะ จึงจัดคำนาม/นามวลีอยู่ในระดับเดียวกับกับชื่อเฉพาะ

แผนภาพที่ 1 ระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาและระดับความตรง-อ้อมในการเรียกคู่สนทนาของคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิด

แผนภาพที่ 1 ในแนวดังจะแสดงระดับสูง-ต่ำของการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนา ส่วนในแนวนอนจะแสดงระดับความตรง-อ้อมในการชี้ตัวคู่สนทนาของคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิด คำที่มีระดับความตรงในการชี้ตัวคู่สนทนามากจะมีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาสูง ส่วนคำที่มีความตรงในการชี้ตัวคู่สนทนาน้อยหรือเป็นการชี้คู่สนทนาโดยอ้อมจะมีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาต่ำ ส่วนการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา (การละหรือการไม่ใช่คำแทนตัวคู่สนทนา) เท่ากับไม่ได้เข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาเลย จากแผนภาพที่ 1 จะทราบว่าระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาสัมพันธ์กับระดับความตรง-อ้อมในการเรียกคู่สนทนาของคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิด ดังนั้นการนำกรอบแนวคิดนี้¹² มาใช้ในการเปรียบเทียบการเลือกใช้คำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยว่ามีจุดร่วมจุดต่างอย่างไร จะทำให้เห็นภาพรวมของการเลือกใช้ชนิดคำแทนตัวคู่สนทนาของทั้งสองภาษาได้ชัดเจนมากขึ้น

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

4.1 ผลการวิเคราะห์คู่แปลของคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิด

4.1.1 ชื่อเฉพาะ หมายถึง คำที่ใช้เรียกคู่สนทนาเพื่อเจาะจงลงไปว่าหมายถึงคู่สนทนา มีใช้ผู้อื่น เช่น ชื่อ นามสกุล ชื่อเล่น โดยรวมถึงคำที่ใช้ตามหลังชื่อหรือนามสกุล เช่น “さん” ในภาษาญี่ปุ่น และ คำนำหน้าชื่อ เช่น “คุณ” ในภาษาไทย

จากข้อมูล ชื่อเฉพาะ 210 ตัวอย่างมีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นเป็นชื่อเฉพาะตามต้นฉบับ 148 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (2)) ไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา 41 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (3)) และเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง 21 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (4))

¹² อนึ่ง การศึกษาที่ผ่านมาโดยมากจะกล่าวถึงระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนามาร่วมกับ “ทฤษฎีความสุภาพ” อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มุ่งเน้นที่จะเปรียบเทียบคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยโดยภาพรวม มิได้มุ่งเน้นที่จะศึกษาเรื่องความสุภาพ เนื่องจากการตีความว่าสุภาพหรือไม่นั้น ไม่อาจตัดสินได้ด้วยการวิเคราะห์ระดับคำ แต่จะต้องคำนึงสถานการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟังด้วย ดังที่ 滝浦 (2008, pp. 81-82) อธิบายโดยยกตัวอย่างจากคำว่า “お父さん” ไว้ว่าในกรณีที่เป็น การเรียกพี่สาวซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัว จัดเป็นการเรียกที่ “บทบาท” ไม่ใช่ที่ “ตัวบุคคล” จึงเป็นการเรียกโดยอ้อม จัดเป็นการแสดงความสุภาพเชิงลบ อย่างไรก็ตามหากเป็น สถานการณ์ที่ใช้คำว่า “お父さん” เรียกคนที่ไม่รู้จัก ถือเป็นการเปรียบคนที่ไม่ใช่ญาติเสมือนญาติ เป็นการแสดงถึงความสนิทสนม จึงจัดเป็นการแสดงความสุภาพเชิงบวก หรือ การใช้คำเรียกอาชีพตำแหน่งสถานะ โดยปกติเป็นการเรียกโดยอ้อม แต่หากใช้เรียกบุคคลที่ไม่รู้จัก เช่น เรียกลูกค้า “よっ、社長！一杯どうですか？” จะจัดเป็นความสุภาพเชิงบวก จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คำคำหนึ่งนั้นมีความสุภาพแตกต่างกันออกไปแล้วแต่สถานการณ์

(2) สถานการณ์ : แม่ใช้พูดกับลูกสาว (ที่มา “ดอกไม้ปลายสวน”)

“แกว่าอะไรนะ *รินท์*”

“お前、なんて言ったの？、*リン*”

(3) สถานการณ์ : เพื่อนใช้พูดกับเพื่อน (ที่มา “เสียงเรียกจากเพื่อนเก่า”)

“น่าสนใจมัย *เอก*”

“な、興味あるだろう。”

(4) สถานการณ์ : ชายหนุ่มใช้พูดกับหญิงคนรัก (ที่มา “รักเดียวของเอมอร”)

“ท่านว่าท่านไม่เชื่อว่า *เอม* จะรักฉันจริง”

“おやさん、*君*が僕を本当に愛してくれてるってことが信じられないって言うんだ。”

จะเห็นได้ว่าในกรณีที่คู่แปลไม่ใช้ชื่อเฉพาะตามต้นฉบับ จะเป็นการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา (ตัวอย่าง (3)) และคำสรรพนามบุรุษที่สอง (ตัวอย่าง (4)) ซึ่งเป็นชนิดคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับความตรงในการเรียกคู่สนทนาน้อยกว่าชื่อเฉพาะทั้งสิ้น 三輪 (2005, p. 77) กล่าวว่าในอดีตมนุษย์ไม่ชอบที่จะให้ผู้อื่นรู้ชื่อของตนเองและดูเหมือนว่าภาษาญี่ปุ่นจะได้รับอิทธิพลดังกล่าวค่อนข้างมากและยังคงหลงเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน ในทางกลับกันในภาษาไทยการเรียกชื่อคู่สนทนาไม่ใช่สิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง แม้คู่สนทนาจะมีอาวุโสกว่าก็สามารถเรียกคู่สนทนาด้วยชื่อได้ โดยใช้ร่วมกับคำเรียกญาติหรือคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ จากลักษณะการใช้ชื่อเฉพาะเช่นนี้ กล่าวได้ว่าสาเหตุที่ในภาษาไทยปรากฏชื่อเฉพาะมากกว่าภาษาญี่ปุ่น ทั้ง ๆ ที่อยู่ในบริบทเดียวกันทุกประการเป็นเพราะภาษาไทยมีแนวโน้มที่จะยอมรับการเรียกคู่สนทนาโดยตรง และยินยอมให้ผู้พูดก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาได้มากกว่าในภาษาญี่ปุ่น

4.1.2 คำนาม/นามวลี หมายถึง คำที่ใช้เรียกแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นคำนาม/นามวลีที่ไม่เข้าข่ายคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดอื่น ๆ และไม่ได้มีส่วนประกอบเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดอื่น ๆ

จากข้อมูลพบคำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นคำนาม/นามวลีในภาษาไทย 7 ตัวอย่าง ได้แก่ “เพื่อน” “เพื่อนรัก” (ปรากฏ 3 ครั้ง) “ยอดรัก” “คนดี” “ทูนหัว” ส่วนในภาษาญี่ปุ่นไม่พบการใช้คำนาม/นามวลี ทั้งนี้คำนาม/นามวลีในภาษาไทยมีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่น คือ ไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา 2 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (5)) ส่วนอีก 5 ตัวอย่างเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้ คือ คำนาม/นามวลีซึ่งใช้ได้เป็นเพียงคำเรียกขาน ไม่สามารถใช้เป็นคำแทนตัวคู่สนทนาในประโยคได้ 4 ตัวอย่าง และเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไป 1 ตัวอย่าง

(5) สถานการณ์ : หญิงสาวพูดกับชายหนุ่ม (ที่มา “พระเจ้าคนละองค์”)

“เถอะน่า *คนดี*”

“お願いだからさ……”

ตัวอย่าง (5) จะเห็นได้ว่าคำว่า “คนดี” เป็นคำนาม/นามวลีในภาษาไทยซึ่งเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับความตรงมากที่สุด แต่กลับมีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นคือการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา ซึ่งจัดว่าเป็นการเรียกคู่สนทนาที่มีระดับความอ่อนมากที่สุด ส่วนตัวอย่างที่คำนาม/นามวลีในภาษาไทยมีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นเป็นคำที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้ เช่น คำว่า “เพื่อนรัก” ที่มีคู่แปลเป็น “愛する友” ซึ่งในภาษาญี่ปุ่นใช้ได้เพียงเป็นคำเรียกขาน ไม่สามารถใช้เป็นคำแทนตัวคู่สนทนาในประโยคได้เหมือนในภาษาไทยจึงไม่ถือว่าเป็น

คำนาม/นามวลี นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างที่มีคู่แปลเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไป เช่น คำว่า “ยอดรัก” มีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นคือ “最愛の君” ซึ่งมีคำว่า “君” ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองประกอบ

เกี่ยวกับการใช้คำนาม/นามวลีในภาษาไทย เมธินี อังศวฒนากุล (2560, น. 58) ระบุว่ามีการใช้คำนามเรียกคู่รัก เช่น “หมี” “หมู” “แวน” “หนวด” นอกจากนี้หากเรียกบุคคลที่เกลียดชังก็จะใช้คำที่มีที่มาจากคำที่มีความหมายไม่ดี เช่น “สัตว์” “ผี” กล่าวได้ว่าในภาษาไทยมีการใช้คำนาม/นามวลีอย่างหลากหลาย ทั้งความหมายดีและความหมายไม่ดี ทั้งนี้คำเรียกขานดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นส่วนหนึ่งของประโยคได้เช่นกัน ส่วนการใช้คำนาม/นามวลีในภาษาญี่ปุ่น 鈴木 (1973, p. 191) ระบุว่าคู่สามีภรรยาญี่ปุ่นไม่มีการใช้คำนามเรียกคู่รักที่พัฒนาจนเป็นคำที่คงที่แล้วใช้ทั่วไปในสังคม ดังเช่น “darling” “honey” ในภาษาอังกฤษ แต่มีการเรียกคนที่ไม่ชอบว่า “犬” “豚” หรือ “狼” (鈴木, 1973, p. 147) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในภาษาญี่ปุ่นจะใช้คำนาม/นามวลีเป็นคำเรียกขานได้ แต่พบในกรณีที่เป็นการเรียกขานเท่านั้น ไม่สามารถใช้เป็นคำแทนตัวคู่สนทนาในประโยคได้ ส่วนงานของ ร้อยแก้ว สิริอาชา (2562) ที่ระบุไว้ว่าภาษาญี่ปุ่นมีการใช้คำนามอื่น ๆ นั้น เนื่องจากเกณฑ์ของ ร้อยแก้ว สิริอาชา (2562) ได้รวมคำที่ใช้ได้เฉพาะเป็นคำเรียกขานและคำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไปไว้ด้วย ดังนั้น หากใช้เกณฑ์พิจารณาตรงกับงานวิจัยนี้ที่ไม่นับคำที่ใช้ได้เฉพาะเป็นคำเรียกขานและคำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไป จะกล่าวได้ว่าไม่พบการใช้คำนาม/นามวลีในข้อมูลเช่นกัน

4.1.3 คำสรรพนามบุรุษที่สอง หมายถึง คำที่ใช้แทนตัวคู่สนทนาโดยทั่วไปโดยไม่เจาะจงสถานะชัดเจนจากข้อมูล คำสรรพนามบุรุษที่สอง 421 ตัวอย่าง มีคู่แปลเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองตามต้นฉบับ 271 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (6)) ไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา 135 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (7)) เป็นคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ 11 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (8)) เป็นคำบ่งชี้¹³ 3 ตัวอย่าง เป็นชื่อเฉพาะ 1 ตัวอย่าง¹⁴

(6) สถานการณ์ : หญิงสาวใช้พูดกับชายคนรัก (ที่มา “ช่วยตัวเอง”)

“คุณแม่ว่าคุณลักษณะดี”

“母はね、*あなた*の人相が*いい*って言ってるわ。”

(7) สถานการณ์ : ครูรุ่นพี่ใช้พูดกับครูรุ่นน้อง (ที่มา “ครูคือผู้ซื้อสัตย์”)

“คุณดูต้นจามจุรีนั่นสิ”

“ほら、あの合歓の樹を見てらん。”

(8) สถานการณ์ : นักการเมืองพูดกับท่านนายพล (ที่มา “เรื่องของพระ เด็ก เสือ ไก่ มอด”)

“ไฉนเป็นไงครับท่าน? พอดีได้ไหมครับ”

“いかがです、閣下? お口に合いますか?”

¹³ จะยกตัวอย่างในหัวข้อคำบ่งชี้

¹⁴ 1 ตัวอย่างดังกล่าว คู่แปลในภาษาญี่ปุ่นใช้ชื่อเฉพาะ โดยพบว่ามีความแตกต่างในการเรียงลำดับประโยคระหว่างภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย ภาษาไทยคือ “คุณชื่ออะไรคะ” “คุณเชื่อว่าผมจะรักคุณด้วยความรักทุก ๆ ส่วนของหัวใจผมไหมคะ เสรี!” ส่วนภาษาญี่ปุ่นคือ “*セーグー*、私を信じてくださる?” ... “私の心は隅から隅まで、すっかりあなたを愛してるってことを、*あなた*は本当に信じてくださるんでしょう?” จะเห็นได้ว่า ในต้นฉบับภาษาไทย ใช้ชื่อเฉพาะไว้ท้ายข้อความ ขณะที่ภาษาญี่ปุ่นนำไว้หน้าข้อความ ทั้งนี้การเก็บข้อมูลของงานวิจัยนี้ เก็บข้อมูลในระดับประโยค จึงทำให้มีคู่แปลในกรณีนี้เกิดขึ้น ดังนั้นหากไม่นับรวมกรณีนี้ ก็กล่าวได้ว่า คู่แปลของคำสรรพนามบุรุษที่สองหากไม่ได้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองเหมือนกับในภาษาไทย จะเป็นชนิดคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับความอ่อนในการเรียกคู่สนทนามากกว่าเดิมทั้งสิ้น

คำสรรพนามบุรุษที่สองในภาษาไทย มีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองมากที่สุด ส่วนกรณีที่แปลเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดอื่นที่ไม่ใช่คำสรรพนามบุรุษที่สองตามต้นฉบับ คู่แปลจะเป็นชนิดคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับการชี้คู่สนทนาโดยอ้อมมากกว่าเดิมเกือบทั้งหมด คือ การไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ และคำบ่งชี้ ทั้งนี้คำสรรพนามบุรุษที่สองในภาษาญี่ปุ่นส่วนใหญ่มักมีที่มาจาก คำเรียกทิศทาง สถานที่ เป็นการเรียกคู่สนทนาโดยอ้อม เมื่อเริ่มใช้ในระยะแรกจะมีความสุภาพ แต่พอใช้นาน จนกลายเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองที่ใช้กันโดยทั่วไปจะกลายเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรง ส่งผลให้ ความสุภาพลดลง (Barke & Uehara 2005) ในขณะที่ในภาษาไทย แม้ในพจนานุกรมจะไม่ได้ระบุการเปลี่ยนแปลง ของคำไว้ชัดเจนอย่างในภาษาญี่ปุ่น แต่ในภาษาไทยเองก็มีการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ เช่น คำว่า “มึง” ในอดีตเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองที่ใช้ได้โดยทั่วไป แต่ในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง ที่มีความหมายไม่สุภาพ หรือคำว่า “คุณ” ซึ่งในอดีตจัดเป็นคำนำหน้าเฉพาะพระราชวงศ์ ลูกผู้มีบรรดาศักดิ์ หรือ ผู้ที่ได้รับพระราชทานตราจุลจอมเกล้าและยังไม่ได้แต่งงาน แต่ในปัจจุบันนำมาใช้เรียกคนทั่วไป (กาญจนา นาคสกุล 2540) กล่าวคือหากพิจารณาตามกรอบแนวคิดการเรียกคู่สนทนาด้วยคำสรรพนามบุรุษที่สองมีระดับความตรง ในการเรียกตัวคู่สนทนามองลงมาจากชื่อเฉพาะ ทว่าจากการที่คำสรรพนามบุรุษที่สองในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย มีจำนวนมาก มีที่มาแตกต่างกันออกไปและมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทำให้คำสรรพนามบุรุษที่สองแต่ละคำ มีระดับของความตรง-อ้อมในการเรียกคู่สนทนาแตกต่างกัน ขึ้นกับที่มาและการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาของคำนั้น ๆ

4.1.4 คำเรียกญาติ หมายถึง คำแสดงเครือญาติที่ใช้เรียกแทนตัวคู่สนทนาทั้งที่เป็นญาติจริงและ เสมือนญาติ

จากข้อมูล คำเรียกญาติ 141 ตัวอย่าง มีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นแปลเป็นคำเรียกญาติตามต้นฉบับ 71 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (9)) มีกรณีที่คู่แปลในภาษาญี่ปุ่นไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา 51 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่าง ที่ (10)) เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง 18 ตัวอย่าง เป็นชื่อเฉพาะ 1 ตัวอย่าง

(9) สถานการณ์ : ลูกชายใช้พูดกับพ่อ (ที่มา “แสงสลาย”)

“พ่ออยากให้ผมตายหรือไง”

“父さんは僕が死んでもいいっていうの。”

(10) สถานการณ์ : นักการเมืองใช้พูดกับชาวบ้านที่มาขอความช่วยเหลือ (ที่มา “เรื่องของพระ เด็ก เสือ ไก่ มอด”)

“...อย่าห่วงครับลุง”

“心配しなさんな。”

จะเห็นได้ว่าในกรณีที่แปลเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดอื่นที่ไม่ใช่คำเรียกญาติตามต้นฉบับ คู่แปล ที่มีจำนวนมากรองลงมาก็คือการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาซึ่งจัดเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับความอ้อม ในการชี้ตัวคู่สนทนามากที่สุด อย่างไรก็ตามมีกรณีที่คู่แปลที่เป็นชนิดคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับความตรง ในการชี้ตัวคู่สนทนามากกว่าเดิมด้วย คือ คำสรรพนามบุรุษที่สอง (เช่น ตัวอย่างที่ (11) และ (12)) และชื่อเฉพาะ¹⁵ เมื่อพิจารณากรณีที่คู่แปลในภาษาญี่ปุ่นเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สองพบว่าทั้งหมดเป็นกรณีการใช้คำเรียกญาติ ที่ไม่พบการใช้ในภาษาญี่ปุ่น ดังตัวอย่าง (11) และ (12)

¹⁵ คู่แปลในภาษาญี่ปุ่นที่ใช้ชื่อเฉพาะ 1 ตัวอย่างนั้น พบว่ามีที่มาจากความแตกต่างในการเรียงลำดับประโยคระหว่างภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยเช่นเดียวกันกับเชิงอรรถ 14

(11) สถานการณ์ : หญิงสาวใช้พูดกับชายคนรัก (ที่มา “มมมิต”)

“รอวันข้างหน้าซิคะพี่”

“そのときまで待つて、ね、**あなた**。”

(12) สถานการณ์ : แม่ใช้พูดกับลูกสาว (ที่มา “สี่ที่แปดของรุ่งกินน้ำ”)

“ลูกก็รู้ว่าเพื่อ**ลูก**แม่ทำได้เสมอ”

“私は**あなた**のためならなんでもしてあげるってわかっているわね。”

คำว่า “พี่” ในตัวอย่าง (11) ใช้ในสถานการณ์หญิงสาวพูดกับชายคนรัก วิธีการใช้คำเรียกญาติเรียกผู้ที่ไม่ใช่ญาติในลักษณะนี้เป็นวิธีใช้คำเรียกญาติซึ่งไม่มีในภาษาญี่ปุ่น (ケエンチャック, 1989) ดังนั้นเมื่อปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา “พี่” ในลักษณะเช่นนี้ คู่แปลในภาษาญี่ปุ่นจึงเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดอื่นในตัวอย่างเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง “**あなた**” ที่ใช้เรียกคนรักหรือสามีได้ ส่วนตัวอย่าง (12) เป็นตัวอย่างที่ผู้เป็นแม่เรียกลูกสาวด้วยคำว่า “ลูก” ในขณะที่คู่แปลในภาษาญี่ปุ่นใช้คำสรรพนามบุรุษที่สอง เนื่องจากภาษาญี่ปุ่นไม่ใช่คำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นคำเรียกญาติที่อยู่ในลำดับต่ำกว่าผู้พูด เช่น “น้อง” หรือ “ลูก” เรียกแทนตัวคู่สนทนา (ケエンチャック, 1989) ดังนั้นเมื่อปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นคำเรียกญาติในลักษณะดังกล่าว คู่แปลในภาษาญี่ปุ่นจะเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดอื่น หนึ่งในนั้นคือคำสรรพนามบุรุษที่สอง

4.1.5 คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ หมายถึง คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ ที่ใช้เรียกแทนตัวคู่สนทนา

จากข้อมูล คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ 63 ตัวอย่าง มีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นแปลเป็นคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ ตามต้นฉบับ 39 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (13)) มีกรณีที่คู่แปลในภาษาญี่ปุ่นแปลเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง 18 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (14)) และไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา 6 ตัวอย่าง (เช่น ตัวอย่างที่ (15))

(13) สถานการณ์ : ครูรุ่นน้องใช้พูดกับครูรุ่นพี่ (ที่มา “ครูลือผู้ซื่อสัตย์”)

“ผมรู้ว่า**ครู**สอนอยู่ที่นี้เกือบยี่สิบปีแล้ว”

“僕は**先生**がかれこれ 20 年もここで教えていることを知っています。”

(14) สถานการณ์ : พระใช้พูดกับสีกา (ที่มา “น้ำเหนือ”)

“**สีกา**ควรจะยับยั้งการมาวัดนี้เสียชั่วคราว”

“**あなた**がこの寺にくるのを控えるべきではないかと。”

(15) สถานการณ์ : คนเปิดประตูรถใช้พูดกับก้านัน (ที่มา “เรื่องของพระ เด็ก เสือ ไก่ มอด”)

“**ก้านัน**จะให้ผมเลิกมัน?”

“奴に投票しろ?”

ในกรณีที่แปลเป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง พบว่าทั้ง 18 ตัวอย่าง เป็นคู่แปลของคำว่า “สีกา” ซึ่งเป็นคำเรียกสถานะที่ไม่มีในภาษาญี่ปุ่นดังตัวอย่าง (14) ข้างต้น ดังนั้นกล่าวได้ว่าหากไม่นับรวมกรณีคำแสดงสถานะที่มีเฉพาะในภาษาไทย คำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาไทยที่เป็นคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะส่วนใหญ่จะมีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นเป็นคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะเช่นกัน คู่แปลอื่นนอกจากนั้นจะเป็นการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาซึ่งจัดเป็นคำที่มีระดับความอ่อนในการชี้ตัวคู่สนทนามากกว่าคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ ยิ่งไปกว่านั้นแม้ว่าในข้อมูลจะพบว่าโดยรวมแล้วภาษาไทยใช้คำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะมากกว่า

ในภาษาญี่ปุ่น ทว่าความต่างนั้นไม่มากเมื่อเทียบกับคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดอื่น ๆ อนุมานได้ว่าเนื่องจากคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ เป็นการชี้ที่บทบาทภายนอกกรอบครัวของคู่สนทนามีระดับความอ้อมในการชี้ตัวคู่สนทนาค่อนข้างมากจึงมีแนวโน้มที่จะปรากฏได้ง่ายในภาษาญี่ปุ่น

4.1.6 คำบ่งชี้ หมายถึง คำที่ใช้ชี้สถานที่หรือทิศทางที่นำมาใช้เรียกแทนตัวคู่สนทนา

จากข้อมูลในภาษาไทยไม่พบการใช้คำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นคำบ่งชี้ อย่างไรก็ตามในภาษาญี่ปุ่นพบคำว่า “そっち” 3 ตัวอย่าง โดยจากข้อมูลคู่แปลของ “そっち” ใช้คำสรรพนามบุรุษที่สอง “มิง” ทั้งสิ้น ดังตัวอย่าง (16)¹⁶

(16) สถานการณ์ : ผู้ชายใช้เรียกเพื่อนผู้ชายด้วยกัน (ที่มา “เสียงเรียกจากเพื่อนเก่า”)

“แล้วมิงเป็นยังงี้บ้าง”

“それで そっちは元気なのか?”

จากตัวอย่างที่ (16) จะเห็นได้ว่าภาษาไทยใช้คำสรรพนามบุรุษที่สองซึ่งเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับความตรงในการชี้ตัวคู่สนทนามากและมีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาสูง ในขณะที่ภาษาญี่ปุ่น เป็นคำบ่งชี้ซึ่งเป็นคำที่เรียกคู่สนทนาโดยใช้คำชี้ทิศทางมาเรียกคู่สนทนา จัดเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับความอ้อมในการชี้ตัวคู่สนทนามากและมีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาต่ำ

ส่วนคำบ่งชี้ระยะใกล้ที่นำมาใช้ในรูปขยายคำนาม เช่น “この～” จะเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรง มีระดับการก้าวล่วงไปในอาณาเขตของคู่สนทนาสูง คำในรูปแบบนี้จะใช้ในการตำหนิตาอ เช่น “このばか” “このばか” รูปดังกล่าว ใช้เป็นเพียงคำเรียกขานเท่านั้นซึ่งไม่ใช่คำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้ อย่างไรก็ตาม วิธีการใช้เช่นนี้ยังชี้ให้เห็นว่าการใช้คำบ่งชี้หรือคำที่มีส่วนประกอบของคำบ่งชี้ในภาษาญี่ปุ่นสะท้อนความสัมพันธ์ของระยะห่างกับระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาอย่างชัดเจน

4.1.7 การไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา หมายถึง การละหรือการไม่ใช้คำแทนตัวคู่สนทนา

จากข้อมูลในภาษาไทยพบว่า มีการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาขณะที่ภาษาญี่ปุ่นปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาทั้งหมด 37 ตัวอย่าง¹⁷ และ ในภาษาญี่ปุ่นมีการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาขณะที่ภาษาไทยปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาทั้งหมด 241 ตัวอย่าง กล่าวคือภาษาญี่ปุ่นพบการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนามากกว่าภาษาไทยอย่างเห็นได้ชัด ลำดับต่อไปจะวิเคราะห์ที่มาของปรากฏการณ์นี้ โดยแบ่งเป็นปัจจัยทางสังคม และ ปัจจัยทางรูปแบบภาษา

ケエンチャック (1989) กล่าวว่าปัจจัยทางสังคมไม่ว่าจะเป็น อายุ สถานะทางสังคม ความเป็นเครือญาติมีผลต่อการใช้คำแทนตัวคู่สนทนา ในภาษาไทยจะมีการใช้คำเรียกญาติที่อยู่ในลำดับต่ำกว่า เช่น “น้อง” “ลูก” ในการเรียกคู่สนทนาในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นจะไม่ใช้ นอกจากนี้การใช้คำเรียกญาติในภาษาไทยจะกว้างกว่าในภาษาญี่ปุ่น เช่น ในภาษาไทย กรณีเรียกคู่สมรส หรือคู่รักที่อายุต่างกันจะใช้คำเรียกญาติได้ ในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นไม่ใช้ ดังนั้นนอกจากคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นจะใช้คำสรรพนามบุรุษที่สอง ดังตัวอย่าง (11) ข้างต้นแล้วยังพบคู่แปลที่ไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาด้วย นอกจากนี้ กนก รุ่งกิตติกุล (2552) กล่าวว่าในภาษาญี่ปุ่นมีการแบ่งคำ

¹⁶ ทั้ง 3 ตัวอย่าง พบในเรื่องสั้นเรื่อง “เสียงเรียกจากเพื่อนเก่า”

¹⁷ กรณีที่ภาษาไทยไม่ได้ใช้คำแทนตัวคู่สนทนาแต่ฉบับแปลในภาษาญี่ปุ่นเดิมคำแทนตัวคู่สนทนา เมื่อตรวจสอบตัวอย่างดังกล่าวพบว่ามีกรณีที่สำคัญการปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นไม่ตรงกัน เช่น ภาษาไทยปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาในประโยคก่อนหน้าประโยคถัดมาจึงไม่ปรากฏ ในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นประโยคก่อนหน้าไม่ปรากฏแต่ปรากฏในประโยคถัดมา นอกจากนี้ ยังพบกรณีที่โครงสร้างประโยคที่ใช้ต่างกัน เช่น ภาษาไทยใช้ประโยคที่เป็นการตำหนิตาอซึ่งเป็นส่วนเฉพาะที่ไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนา ในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นไม่มีคำตำหนิตาอเช่นนี้ สันนิษฐานว่าผู้แปลจึงเลือกแปลโดยยึดตามภาษาไทย แล้วเพิ่มคำแทนตัวคู่สนทนา ตามด้วย “さんか” เนื่องจากโครงสร้างประโยค “～+ さんか” เป็นการยกคำหนึ่งขึ้นมาและแสดงความรู้สึกดูถูกต้อคนนั้น ทำให้เข้ากับบริบทซึ่งเป็นการตำหนิตาอ เป็นต้น

เรียกญัตตออกเป็นคำสำหรับคนในและคำสำหรับคนนอก แต่ในภาษาไทยไม่มีแนวคิดดังกล่าว การสนทนาส่วนใหญ่จึงระบุตำแหน่งตัวคู่สนทนาในลักษณะเป็นคำขยายคำนามเพื่อให้ทราบชัดเจนว่าหมายถึงญาติของผู้พูดหรือคู่สนทนา ดังตัวอย่าง (17) ต่อไปนี้ ในภาษาไทยใช้ “แม่แก” ระบุว่าเป็นมารดาของคู่สนทนาในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นใช้เพียง “お母さん” ก็ทราบว่าเป็นมารดาของคู่สนทนา

(17) สถานการณ์ : ผู้หญิงใช้พูดกับเพื่อนผู้หญิง (ที่มา “แสงสลาย”)

“แม่แกโทรฯ มาด้วยละ แต่ข้าไม่ได้บอกอะไรนะโว้ย”

“お母さんが電話をかけてきたけど、私何も言わなかったからね。”

ยิ่งไปกว่านั้น การใช้ตำแหน่งตัวคู่สนทนาในภาษาไทยบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของผู้พูดกับคู่สนทนา เช่น ความสนิทสนม ความเคารพ ดังนั้นแม้จากบริบทจะชัดเจนว่าผู้พูดพูดกับใครก็ยังนิยมที่จะใช้ตำแหน่งตัวคู่สนทนา ในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นหากเป็นที่รับรู้จากบริบทอยู่แล้วโดยทั่วไปจะไม่ใช้ตำแหน่งตัวคู่สนทนา (กนก รุ่งกิริติกุล, 2552; ร้อยแก้ว สิริอาชา, 2562)

ส่วนปัจจัยทางรูปแบบภาษาพบว่าในภาษาญี่ปุ่นมีรูปประโยคที่มีข้อจำกัดทางไวยากรณ์ที่ทำให้ทราบว่าประธานคือผู้พูดหรือคู่สนทนา เช่น รูปประโยคให้และรับ รูปประโยคแสดงความต้องการ ประโยคที่มีคำยกย่อง (กนก รุ่งกิริติกุล, 2552) นอกจากนี้การที่ภาษาญี่ปุ่นนิยมใช้รูปประโยคที่เน้นสภาพและการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ภาษาไทยนิยมใช้รูปประโยคที่เน้นที่ตัวบุคคลและการกระทำมากกว่า ทำให้ในภาษาไทยมีแนวโน้มที่จะใช้ตำแหน่งตัวคู่สนทนาในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะไม่ใช้ (ร้อยแก้ว สิริอาชา, 2562) ดังตัวอย่าง (18) ที่ภาษาไทยปรากฏตำแหน่งตัวคู่สนทนา “มีง” เป็นประธานของกริยา “บอก” ในขณะที่ประโยคภาษาญี่ปุ่นเน้นที่เหตุการณ์ว่า “เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อไร” จึงไม่ปรากฏตำแหน่งตัวคู่สนทนา

(18) สถานการณ์ : เพื่อนใช้พูดกับเพื่อน (ที่มา “เสียงเรียกจากเพื่อนเก่า”)

“เฮ้ย มีงบอกกูดอนไหนวะ”

“え、いつのことだ?”

อย่างไรก็ดี ดังที่ร้อยแก้ว สิริอาชา (2562) กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้ภาษาญี่ปุ่นไม่ใช้ตำแหน่งตัวคู่สนทนาในขณะที่ภาษาไทยใช้นั้นไม่ได้แยกกันอย่างชัดเจน ในหนึ่งประโยคอาจมีปัจจัยมากกว่าหนึ่งปัจจัยก็เป็นได้เช่นกัน

4.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบตำแหน่งตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยโดยภาพรวม

จากข้อมูลพบว่าเรื่องสั้นต้นฉบับภาษาไทยและฉบับแปลภาษาญี่ปุ่นจำนวน 12 เรื่อง มีคู่ประโยคที่ทั้งภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น หรือภาษาใดภาษาหนึ่งใช้ตำแหน่งตัวคู่สนทนา รวม 911 คู่¹⁸ โดยสามารถสรุปชนิดของตำแหน่งตัวคู่สนทนาและจำนวนตัวอย่างในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยที่พบได้ดังตารางที่ 2

¹⁸ ในตารางไม่ได้รวมตำแหน่งตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยตำแหน่งตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไป (ภาษาญี่ปุ่น: 25 ตัวอย่าง ภาษาไทย: 32 ตัวอย่าง)

ตารางที่ 2 ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาและจำนวนที่ปรากฏในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย

ระดับ ความ ตรง-อ้อม	ระดับการก้าวล่วง เข้าไปในอาณาเขต ของคู่สนทนา	ชนิดของคำ	ภาษาญี่ปุ่น (J)	ภาษาไทย (T)	ความหมายของสัญลักษณ์ () จำนวนคำที่ปรากฏ > มากกว่า < น้อยกว่า ⊙ มีเฉพาะในภาษานั้น × ไม่มีในภาษานั้น
↑ ตรง ↓ อ้อม	สูง	คำนาม/นามวลี	J × (0)	T ⊙ (7)	
		ชื่อเฉพาะ	J < (155)	T > (210)	
		คำสรรพนามบุรุษที่สอง	J < (364)	T > (421)	
		คำเรียกญาติ	J < (71)	T > (141)	
		คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ	J < (52)	T > (63)	
	ต่ำ	คำบ่งชี้	J ⊙ (3)	T × (0)	
	0	ไม่ปรากฏ	J > (241)	T < (37)	

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าในภาษาไทยปรากฏการใช้คำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็น คำนาม/นามวลี ชื่อเฉพาะ คำสรรพนามบุรุษที่สอง คำเรียกญาติ คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ มากกว่าในภาษาญี่ปุ่น ในขณะที่ภาษาญี่ปุ่นใช้คำแทนตัวคู่สนทนาที่เป็น คำบ่งชี้ และ พบการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนามากกว่าในภาษาไทย

เมื่อนำกรอบแนวคิดเรื่องระดับความตรง-อ้อมในการเรียกคู่สนทนาและระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนามาวิเคราะห์ผลที่ได้โดยภาพรวม จะพบว่าชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาซึ่งมีลักษณะเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยตรง มีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาสูงนั้นพบในภาษาไทยมากกว่าภาษาญี่ปุ่น ในขณะที่คำบ่งชี้ซึ่งมีลักษณะเป็นการเรียกคู่สนทนาโดยอ้อม มีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาต่ำ และการไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาซึ่งไม่มีการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาพบในภาษาญี่ปุ่นมากกว่าในภาษาไทย นอกจากนี้เมื่อพิจารณาคู่แปลของคำแทนตัวคู่สนทนาแต่ละชนิดในหัวข้อ 4.1 จะพบว่าคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาไทย โดยส่วนใหญ่จะมีคู่แปลในภาษาญี่ปุ่นเป็นคำแทนตัวคู่สนทนาชนิดเดียวกัน หากเป็นกรณีที่คู่แปลไม่ใช่ชนิดเดียวกันก็พบว่าโดยส่วนใหญ่จะเป็นชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับความอ้อมในการชี้ตัวคู่สนทนามากกว่าเดิมซึ่งสะท้อนแนวโน้มที่สอดคล้องกับผลโดยภาพรวมข้างต้นที่ในภาษาญี่ปุ่นพบคำแทนตัวคู่สนทนาที่มีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาต่ำหรือไม่ก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคู่สนทนาเลยมากกว่าในภาษาไทย นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลในกรณีที่เป็นต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นกับฉบับแปลภาษาไทยของ ร้อยแก้ว สิริอาชา (2562) พบว่า แม้จะแบ่งชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาไม่เหมือนกัน¹⁹ แต่โดยรวมแล้วกล่าวได้ว่า มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ชื่อเฉพาะ คำสรรพนามบุรุษที่สอง คำเรียกญาตินั้นพบในภาษาไทยมากกว่าภาษาญี่ปุ่น ในขณะที่การไม่ปรากฏคำแทนตัวคู่สนทนาพบในภาษาญี่ปุ่นมากกว่าในภาษาไทย ส่วนคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะนั้นแตกต่างกันไม่มาก

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยมีจุดร่วมคือ ทั้งสองภาษามีชนิดคำแทนตัวคู่สนทนาที่หลากหลาย สามารถใช้ชื่อเฉพาะ คำสรรพนามบุรุษที่สอง คำเรียกญาติ คำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/

¹⁹ ในข้อมูลของร้อยแก้ว สิริอาชา (2562) จะแยกคำเรียกอาชีพและคำเรียกสถานะออกจากกัน และ ไม่ได้แยกคำแทนตัวคู่สนทนาที่ประกอบด้วยคำแทนตัวคู่สนทนาสองชนิดขึ้นไปออกจากคำนามอื่น ๆ

สถานะ เป็นคำแทนตัวคุณสนทนาและสามารถละหรือเลือกที่จะไม่ใช้คำแทนตัวคุณสนทนาได้ อย่างไรก็ตามทั้งทั้งสองภาษามีจุดต่างคือ ภาษาญี่ปุ่นใช้คำบ่งชี้เป็นคำแทนตัวคุณสนทนาแต่โดยทั่วไปไม่ใช้คำนาม/นามวลีเป็นคำแทนตัวคุณสนทนา ในขณะที่ภาษาไทยสามารถใช้คำนาม/นามวลีเป็นคำแทนตัวคุณสนทนาได้แต่ไม่ใช้คำบ่งชี้แทนตัวคุณสนทนา นอกจากนี้ คำแทนตัวคุณสนทนาที่ทั้งสองภาษาใช้ ยังมีความแตกต่างในเรื่องจำนวน โดยในภาษาไทยมีแนวโน้มที่จะใช้ชื่อเฉพาะ คำสรรพนามบุรุษที่สอง คำเรียกญาติ มากกว่าภาษาญี่ปุ่นอย่างเห็นได้ชัด ขณะที่ในภาษาญี่ปุ่นมีการไม่ปรากฏคำแทนตัวคุณสนทนามากกว่าในภาษาไทย ส่วนคำเรียกอาชีพ/ตำแหน่ง/สถานะ มีความแตกต่างเพียงเล็กน้อย²⁰ ซึ่งแนวโน้มนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อมูลที่ได้จากเรื่องสันตบันฉบับภาษาญี่ปุ่นและฉบับแปลไทยของร้อยแก้ว สิริอาชา (2562)

เป็นที่ทราบดีว่าการเลือกใช้ชนิดของคำแทนตัวคุณสนทนาเชื่อมโยงกับหลายปัจจัยโดยเฉพาะปัจจัยทางสังคม อย่างไรก็ตาม จากผลของงานวิจัยนี้ทำให้ทราบว่าระดับความตรง-อ้อมในการเรียกคุณสนทนาและระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคุณสนทนาของคำแทนตัวคุณสนทนาแต่ละชนิด เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกชนิดของคำแทนตัวคุณสนทนาในแต่ละภาษา โดยพบว่าคำแทนตัวคุณสนทนาที่พบในภาษาไทยมากกว่าภาษาญี่ปุ่นคือ ชื่อเฉพาะ คำนาม/นามวลี คำสรรพนามบุรุษที่สองและคำเรียกญาติซึ่งเป็นคำแทนตัวคุณสนทนาที่มีระดับความตรงมาก และมีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคุณสนทนาสูง ในขณะที่คำแทนตัวคุณสนทนาที่พบในภาษาญี่ปุ่นมากกว่าภาษาไทยคือ คำบ่งชี้และการไม่ปรากฏคำแทนตัวคุณสนทนาซึ่งเป็นคำแทนตัวคุณสนทนาที่มีลักษณะเป็นการเรียกโดยอ้อมและมีระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคุณสนทนาต่ำหรือไม่ได้เข้าไปในอาณาเขตของคุณสนทนาเลย โดยกรอบแนวคิดเรื่องระดับความตรง-อ้อมในการเรียกคุณสนทนาและระดับการก้าวล่วงเข้าไปในอาณาเขตของคุณสนทนาของคำแทนตัวคุณสนทนาแต่ละชนิดนับเป็นองค์ความรู้ใหม่ อาจนำมาใช้ในการวิเคราะห์คำแทนตัวคุณสนทนาในภาษาที่มีคำแทนตัวคุณสนทนาหลากหลายในภาษาอื่น ๆ ได้ต่อไป

เมื่อทราบจุดร่วมและจุดต่างในการใช้ชนิดของคำแทนตัวคุณสนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยจะทำให้เข้าใจการใช้คำแทนตัวคุณสนทนาในทั้งสองภาษามากขึ้น สามารถนำไปบูรณาการในการเรียนการสอนเกี่ยวกับการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย หรือภาษาไทยเป็นภาษาญี่ปุ่นได้ โดยยกตัวอย่างคู่แปลให้นักศึกษาและชี้ให้นักศึกษาเห็นว่าการแปลไม่จำเป็นต้องแปลเป็นคำแทนตัวคุณสนทนาชนิดเดียวกันกับต้นฉบับเสมอไป

อย่างไรก็ดี ข้อมูลในงานวิจัยนี้พบตัวอย่างที่เป็นคำนาม/นามวลีและคำบ่งชี้ค่อนข้างจำกัด การเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำแทนตัวคุณสนทนาทั้งสองชนิดนี้จะทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างทั้งสองภาษาชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การวิเคราะห์เพิ่มเติมเกี่ยวกับคำสรรพนามบุรุษที่สองซึ่งมีความซับซ้อนให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้นเป็นหัวข้อที่สมควรศึกษาต่อไป

²⁰ ในต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นของ ร้อยแก้ว สิริอาชา (2562) วิเคราะห์โดยแยกคำเรียกอาชีพและคำเรียกสถานะเป็นคนละชนิดกันแล้วพบว่าคำเรียกอาชีพในภาษาไทยมีจำนวนมากกว่าในภาษาญี่ปุ่น (ภาษาไทย: 48 ตัวอย่าง ภาษาญี่ปุ่น: 37 ตัวอย่าง) แต่คำเรียกสถานะในภาษาญี่ปุ่นมีจำนวนมากกว่าในภาษาไทย (ภาษาญี่ปุ่น: 18 ตัวอย่าง ภาษาไทย: 17 ตัวอย่าง)

เอกสารอ้างอิง (References)

- กนก รุ่งกิตติกุล. (2552). เปรียบเทียบความถี่ในการใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1-2 ในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น-วิเคราะห์จากนวนิยายต้นฉบับและฉบับแปล-. *เอกสารหลังการประชุม Conference on 'East Asia Studies' Bangkok*, 26, 263-282.
- กนก รุ่งกิตติกุล. (2555). เปรียบเทียบความถี่ของการปรากฏและไม่ปรากฏคำสรรพนามแทนตัวผู้พูดและคู่สนทนาในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น-วิเคราะห์จากหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นต้นฉบับและฉบับแปลภาษาไทย-. *เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 5 (มนุษยศาสตร์)*, 5, 151-169.
- กาญจนา นาคสกุล. (2540). คำสรรพนามในภาษาไทยสะท้อนวัฒนธรรมไทย. *จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน*, 7(73), ค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2565, จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledge=คำสรรพนามในภาษาไทยสะท้อน>.
- เมธินี อังศุพัฒน์กุล. (2560). *คำเรียกขานที่ใช้ในความสัมพันธ์แบบคู่รัก*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ร้อยแก้ว สิริอาชา. (2562). การเปรียบเทียบการใช้คำแทนตัวคู่สนทนาในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย-กรณีศึกษาในเรื่องสั้นญี่ปุ่น แปลไทย-. *เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13 สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย “จากเฮเซสู่เรวะ”*, 13, 97-117.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. กรุงเทพมหานคร: เอบีซี อินเตอร์กรุ๊ป.
- Barke, A. & Uehara, S. (2005). Japanese pronouns of address: Their behavior and maintenance over time. In R. Lakoff & S. Ide (Eds.), *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness* (pp. 301-313). Amsterdam: John Benjamins.
- Ratitamkul, T., Siriacha, R., & Uehara, S. (2022). A parallel corpus study of referential forms in Japanese and Thai. In C. Shei & S. Li (Eds.), *The Routledge Handbook of Asian Linguistics* (pp. 548-565). Oxon: Routledge.
- 石黒圭 (2013). 『日本語は「空気」が決める 社会言語学入門』 東京: 光文社.
- ケンチャック, カノックポーン (1989). 「タイ語と日本語の人物呼称の用法に関する対照研究」 『待兼山論叢』 23, 61-78.
- 鈴木孝夫 (1973). 『ことばと文化』 東京: 岩波書店.
- 滝浦真人 (2008). 『ポライトネス入門』 東京: 研究社.
- 三上直光 (1981). 「現代タイ語の呼称詞」 『慶応義塾大学言語文化研究所紀要』 13, 119-136.
- 三輪正 (2005). 『一人称二人称と対話』 東京: 人文書院.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Affiliation: Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

Corresponding email: roykaews@gmail.com

Received: 2023/06/13

Revised: 2023/08/28

Accepted: 2023/09/04